

FORUM URBES MEDII AEVI V.

Recenzované periodikum

MĚSTSKÉ FORTIFIKACE VE VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÝCH ZEMĚPANSKÝCH MĚSTECH STŘEDNÍ EVROPY

Vydává obecně prospěšná společnost Archaia Brno

Na vydání tohoto sborníku se finančně podílely:

ARCHAIA Jih o. p. s.

ARCHAIA o. s.

ARCHAIA Olomouc o. p. s.

ARCHAIA Praha o. p. s.

Archeo Pro o. p. s.

Muzeum Vysočiny Jihlava, p. o.

Národní památkový ústav, ú. o. p. v Ostravě, detašované pracoviště Opava

ZIP o. p. s. – Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek

Brno 2008

ARCHAIA
BRNO
o. p. s.

ARCHAIA
BRNO
o. p. s.

FORUM URBES MEDII AEVI V.

Recenzované periodikum

Vydavatel: Archaia Brno o. p. s.
Adresa redakce: Česká 156/6, 602 00 Brno
E-mail: brno@archaiabrno.cz
Http://www.fuma.cz
Tel./Fax: +420 545 214 069

Vedoucí redakce: prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc.

Výkonný redaktor: Mgr. Václav Kolařík, Mgr. Marek Peška, Jitka Šibíčková

Redakční rada: PhDr. Peter Baxa, PhDr. Jiří Doležel, PhDr. Viktor Ferus, Mgr. Petr Hrubý, Mgr. Vojtěch Kašpar,
Mgr. Václav Kolařík, David Merta, prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc., Mgr. Marek Peška,
PhDr. Jaroslav Podliska, Ph.D., PhDr. Rudolf Procházka, CSc.

Recenzenti: PhDr. Zdeněk Dragoun, prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc., PhDr. Vladislav Razím

Překlady: Mgr. Irma Charvátová, Mgr. Jana Kličová, PhDr. Pavla Seitlová, TA-SERVISe s. r. o., Eva Zumpfe

Jazyková korektura: Jitka Skorkovská, Eva Zumpfe

Grafická úprava: Černá a fialová s. r. o.

Tisk: Point CZ s. r. o.

Náklad: 700 ks

Brno 2008

ISBN: 978-80-903588-3-6

ISSN: 1803-1749

Hainburg 2006

Korálek pátý zdobí šňůrku
Čas v běhu lehce zašumí
Tak přijeli jsme do Hainburku
Na další ročník od FUMy

Už byly domy z dřeva hlíny
Už byly domy z kamene
A stejně dál se tvoří stíny
Byť věda hoří plamenem

Ted' napřáhli jsme k další ráně
Bez bázně studu Bez klatby
Už stanuli jsme na parkáně
Tak tedy vzhůru na hradby

Jinak se to snad dělat nedá
Nic nepadne nám do klína
Přes den nás v spárech třímá věda
A večer Grüner Veltliner

Úplněk svítí do Dunaje
Stephan Scholz čeká na pátek
A je to cimbál co tu hraje
Jednou zas přijdem nazpátek

*Zdeněk Dragoun
Hainburk 10. 5. 2006*

FORUM URBES MEDII Aevi V.

ARCHAIA
BRNO
o. p. s.

Slovo úvodem Zur Einführung Vladislav Razím	str. 2
Program konference Conference Programme	str. 5
Opevnění moravských zeměpanských a biskupských středověkých měst Befestigung von landesfürstlichen und bischöflichen mittelalterlichen Städten in Mähren Zdeněk Měřínský – Miroslav Plaček	str. 6
Neskorostředověké opevnenie mesta Sabinov Die spätmittelalterliche Stadtbefestigung von Sabinov Martin Bóna – Michal Šimkovic – Peter Glos – Miloslava Bodnárová – Peter Barta	str. 34
Pôvodný zámer výstavby stredovekého opevnenia Trnavy a jeho postupná realizácia Das ursprüngliche Bauvorhaben für die mittelalterliche Befestigung von Trnava und seine allmähliche Verwirklichung Ivan Staník	str. 52
Stredoveké opevnenie Žiliny Mittelalterliche Befestigung von Žilina Peter Kováčik – Jozef Moravčík – Mikuláš Schön	str. 86
The City and the Castle: An Example of Cohabitation in the Case of Buda Buda: príklad soužití města a hradu Károly Magyar	str. 96
Opevnění města Jihlavy v zrcadle archeologie Befestigung der Stadt Jihlava (Jglau, Mähren) aus der Sicht der Archäologie Zdeněk Měřínský	str. 104
Vrcholně středověké opevnění města Brna Hochmittelalterliche Befestigung der Stadt Brünn Václav Kolařík	str. 122
Místo stavby: pražské podhradí. Stavebník: neznámý (Příspěvek k vývoji fortifikace v pravobřežní sídlištní aglomeraci) Baustelle: Prager Suburbium. Bauherr: unbekannt (Beitrag zur Entwicklung der Befestigung der Siedlungsagglomeration auf dem rechten Ufer) Petr Starec	str. 162
Opevnění města Opavy (současný stav výzkumu) Befestigung der Stadt Troppau (Opava) – gegenwärtiger Forschungsstand František Kolář – Petra Kaniová – Romana Rosová – Michal Zezula	str. 174
K některým otázkám opevnění Starého Města pražského Zu einigen Fragen der Befestigung der Prager Altstadt Zdeněk Dragoun	str. 250
Východní partie opevnění Starého Města pražského a její vliv na proměny sídelní struktury Ostpartien der Befestigung der Prager Altstadt und ihr Einfluss auf Veränderungen in der Siedlungsstruktur Petr Juřina – Karel Kašák – Jiří Valkony – Martin Vyšohlid	str. 256
Opevnění královského města Čáslavi z pohledu archeologie Befestigung der königlichen Stadt Čáslav aus der Sicht der Archäologie Martin Tomášek	str. 262
Příkop středověkého opevnění města Plzně Archeologický a environmentální výzkum v prostoru zaniklé Pražské brány Graben der mittelalterlichen Stadtbefestigung von Pilsen Archäologische und enviromentale Erforschung im Raum vom erloschenen Prager Tor Radek Široký – Petr Kočár – Jaroslav Hlaváč – Klára Kaštovská – František Kostrouch – Josef Kyncl – Jiří Militký – Petr Pokorný – Kateřina Postránecká – Pavlína Schneiderwinklová	str. 272
K obléhání českých a moravských měst ve středověku Zur Belagerung von böhmischen und mährischen Städten im Mittelalter Jana Krejsová	str. 312
Seznam autorů List of Authors	str. 336

Studium opevnění patří k významným, ale také obtížným částem výzkumu středověkých měst. Komplexní poznání každého fortifikačního systému je většinou úkolem spíše pro generace než jednotlivce. Útržky zdí, příkopů či valů bývají často roztroušeny na parcelách skrytých zraku běžného pozorovatele, kam badatele přivede častěji náhoda a dílčí zadání než cíle systematického poznávání. Také archeologie jako jedna z řady disciplín, které se na tomto poznávání podílejí, dostává slovo jen za určitých okolností a v omezené míře, ponecháme-li stranou bohužel stále četné případy, kdy k různým výkopům není archeolog ani povolán.

Důsledkem zejména uvedených specifik je skutečnost, že jen málokterá země v Evropě disponuje souhrnnou, relativně vyčerpávající prací o svých městských opevněních, která by odpovídala současným nárokům, a výjimkou není ani Česká republika a její sousedé. Poznátky různého druhu, rozličné úrovně či pojetí prezentace bývají roztroušeny v mnoha publikacích a jejich využití je značně obtížné.

O to cennější jsou proto sborníky z odborných konferencí na dané téma, které přes všechny obvyklé problémy poskytují přece jen ucelenější, aktuální obraz problematiky v konkrétním období a případně také regionu, zároveň však mohou ukázat frekvenci, úroveň a způsob využívání jednotlivých metod, souvislosti, za nichž výzkumy městských opevnění probíhají, škálu badatelských přístupů, možnosti a potřeby interdisciplinární spolupráce atp.

Jeden z takovýchto sborníků dostává nyní čtenář do rukou díky již několikaleté aktivitě společnosti ARCHAIA Brno o. p. s. Mezinárodní konference proběhla v květnu 2006 v dolnorakouském Hainburgu, tedy ve městě, které pro jeho mimořádně intaktní hradby z raného 13. století ani nebylo možno lépe vybrat. Je třeba litovat, že přednášky o této přední evropské památce, ale také další příspěvky rakouských kolegů (archeologické a stavebněhistorické výzkumy ve Vídni, Kremži a dalších městech) ve sborníku chybějí.

Vzhledem k tomu, co jsme uvedli výše, nepřekvapuje značně pestrá skladba publikovaných příspěvků. Nejprve zmiřme pokus o shrnutí problematiky v širším moravském regionu, který je užitečný nejen přehledem výsledků dosavadních výzkumů a publikací; opět názorně připomíná, jak obtížný je takový úkol tehdy, je-li každá z příslušných fortifikací zpracována jiným způsobem a v jiném rozsahu, a to včetně uplatnění jednotlivých metod. K největším úskalím při pokusech o syntézu patří velmi častá absence důkladné archivní rešerše jednotlivých lokalit, neboť takovéto zadání patří doslova k postrachům specializovaných archivářů, jichž také v oboru působí naprosto nedostatečný počet. Provést archivní průzkum k městským hradbám představuje takřka bezbřehou a časově náročnou práci, hledání pověstné jehly v kupce sena, navíc se značně nejistým výsledkem. Městské hradby jsou natolik propojené se všemi „druhy dějin“ měst a s velkou částí domovní zástavby, že je třeba zkoumat nesrovnatelně více než při průzkumu konkrétních domů či sakrálních staveb. Kvalitně provedená rešerše pak ovšem bývá zásadním příspěvkem pro historický obraz každého města jako celku a má mnohostranné využití.

Dosud spíše vzácnosti jsou u nás komplexní stavebněhistorické průzkumy (SHP) jednotlivých městských opevnění, které kromě uvedené archivní rešerše představují zejména zdoluhavý, organizačně i technicky náročný průzkum v terénu, nezřídka se potýkající s obtížností přístupu do jednotlivých objektů a parcel, s absencí potřebných zaměření, neudržovanou vegetací atd. Nemožnost využít SHP se nutně odráží také ve výsledcích archeologických výzkumů, které by vždy měly probíhat v úzké součinnosti se stavebním historikem. Jak důležitá je co nejlepší, dlouhodobá obeznámenost s prostředím a charakterem archeologických terénů a stavebního fondu v tom kterém městě, není třeba zvlášť zdůrazňovat.

Pozoruhodné je srovnání příspěvků, které se věnují opevněním jednotlivých měst za využití všech dostupných metod a pramenů s těmi, které se celkově snaží vytvořit s využitím jen některých z nich. Právě na rozdílech mezi těmito příspěvky je nejlépe vidět rozsah práce, který skutečná syntéza o každé fortifikaci představuje. Pokud se jí však věnuje dostatek času a úsilí, bývá výsledek zásadním krokem kupředu (zejména Opava, Brno). Jen sborník také umožňuje posoudit různý přístup ke zkoumání několika archeologů v jediné lokalitě a souvislosti jejich dílčích sdělení (Staré Město pražské). Velkým problémem, který se zcela nevyhnul ani tomuto sborníku, bývá věrohodnost a „kontrolovatelnost“ závěrů na základě prezentovaných kresebných a fotografických příloh. I když předkládaný svazek poskytuje svým grafickým provedením chválně velké možnosti, ne vždy byly autory využity, a tak někdy přetrvávají pochybnosti, zda předložené interpretace jsou skutečně průkazné a jediné možné (např. Trnava). Prezentace odpovídající podrobné dokumentace, dnes navíc nezřídka provázené výsledky přírodovědných a environmentálních metod, je, jak známo, přínosnější (zejm. Sabinov, Plzeň), i když interpretace zůstanou nejisté.

Ve sborníku, který je založen zejména na výsledcích archeologických výzkumů, se zvláště naléhavě připomíná otázka, je-li nezbytné prezentovat co nejdůkladnější dokumentaci nálezových situací a archeologických artefaktů a nakolik je nutné předkládané datování opírat nejen o odkazy na předešlou literaturu či dokonce prostá tvrzení, ale zejména o obsažná a dostatečně podložená, kontextuální zdůvodnění. Porovnáme-li všechny publikované příspěvky, uvědomíme si především velmi rozdílné představy jednotlivých autorů a nutnost diskuse o určitých pravidlech, na jejichž dodržování by pak v archeologických publikacích neměl chybět prostor.

Otázky, které jsme nastínil, však nemají jakkoli snížit přínos předkládaného svazku, který je vítaným příspěvkem k poznávání středověkých městských opevnění ve střední Evropě, obsahujícím velké množství nových poznatků, nezřídka skutečně zásadních. Jak jsme již zdůraznili, předností sborníků z konferencí je především jedinečná příležitost kritické výměny názorů, samozřejmě včetně metod a způsobů prezentace. Ze všech těchto důvodů je třeba sborník FUMA V. ocenit a doporučit ke studiu všem zájemcům o problematiku středověké fortifikační architektury a vývoje měst.

Untersuchungen. Auch die Archäologie als eine jener Disziplinen, die hieran beteiligt sind, kommt nur unter bestimmten Bedingungen und in eingeschränktem Maße zu Wort, sofern wir einmal die leider noch immer zahlreichen Fälle außer acht lassen, in denen zu den unterschiedlichsten Grabungsarbeiten gar nicht erst ein Archäologe herangezogen wird.

Als Folge vor allem der genannten Spezifika verfügt kaum ein Land in Europa über eine umfassende, relativ erschöpfende Studie über seine Stadtbefestigungen, die den heutigen Anforderungen genügen würde. Auch die Tschechische Republik und ihre Nachbarn stellen hierbei keine Ausnahme dar. Erkenntnisse verschiedenster Art von unterschiedlichem Niveau oder Präsentationsansatz finden sich verstreut in zahllosen Publikationen, und ihre Nutzung gestaltet sich sehr schwierig.

Um so wertvoller sind daher Sammelbände von Fachkonferenzen zum gegebenen Thema, die trotz aller allgemeinen Probleme dennoch ein gesamthafteres, aktuelles Bild der Problematik in einem konkreten Zeitabschnitt und gegebenenfalls auch einer konkreten Region vermitteln, gleichzeitig jedoch auch die Frequenz, das Niveau und die Art der Nutzung verschiedener Methoden, die Kontexte, in welchen die Untersuchungen der Stadtbefestigungen erfolgen, die Skala der Forschungsansätze, die Möglichkeiten und die Bedürfnisse der interdisziplinären Kooperation usw. aufzeigen können.

Ein derartiger Sammelband steht dem Leser nunmehr dank der bereits mehrjährigen Aktivitäten der gemeinnützigen Gesellschaft ARCHAIA Brno zur Verfügung. Die internationale Konferenz fand im Mai 2006 im niederösterreichischen Hainburg statt, also einer Stadt, die angesichts ihrer außergewöhnlich intakten Befestigung aus dem frühen 13. Jahrhundert nicht besser hätte gewählt werden können. Es ist zu bedauern, daß die Vorträge über dieses herausragende europäische Baudenkmal, aber auch die weiteren Beiträge der österreichischen Kollegen (archäologische und bauhistorische Untersuchungen in Wien, Krems und weiteren Städten) in dem Sammelband fehlen.

Angesichts des oben Gesagten kann die außerordentlich bunte Zusammensetzung der publizierten Beiträge nicht verwundern. Als erstes sei der Versuch einer Zusammenfassung der Problematik im weiteren Raum Mährens erwähnt, der nicht nur durch seine Übersicht über die Ergebnisse der bisherigen Forschungen und Publikationen von hohem Nutzen ist; er führt wieder einmal deutlich vor Augen, wie schwierig eine solche Aufgabe ist, wenn jede der dargestellten Befestigungen auf andere Weise und in einem anderen Umfang behandelt wurde, und dies auch noch unter Anwendung unterschiedlicher Methoden. Zu den größten Hindernissen bei Versuchen einer Synthese zählt das sehr häufige Fehlen einer gründlichen Archivrecherche zu den einzelnen Standorten, denn eine solche Aufgabenstellung gehört buchstäblich zu den Schrecken der spezialisierten Archivare, von denen in diesem Bereich ohnehin viel zu wenige tätig sind. Die Durchführung einer Archivuntersuchung zu den Stadtbefestigungen stellt eine praktisch uferlose und zeitaufwendige Arbeit dar, eine Suche nach der berüchtigten Stecknadel im Heuhaufen, und dies mit einem außerordentlich unsicheren Resultat. Die Stadtbefestigungen sind so sehr mit allen "Arten von Stadtgeschichte" und mit einem großen Teile des Hausbestands verknüpft, daß unvergleichbar mehr in die Untersuchung einbezogen werden muß als bei der Erkundung konkreter Häuser oder Sakralbauten. Eine auf hohem Niveau durchgeführte Recherche stellt dann jedoch in der Regel einen grundlegenden Beitrag zum historischen Bild einer jeden Stadt als Ganzem dar und läßt sich in vielfältiger Weise nutzen.

Eher selten sind bei uns bislang komplexe bauhistorische Untersuchungen einzelner Stadtbefestigungen, die neben der genannten Archivrecherche vor allem eine langwierige, organisatorisch wie technisch anspruchsvolle Untersuchung vor Ort umfassen, welche nicht selten mit dem schwierigen Zugang zu den einzelnen baulichen Objekten und Parzellen, mit dem Fehlen der notwendigen Vermessungen, mit wuchernder Vegetation und ähnlichem zu kämpfen hat. Die Unmöglichkeit, bauhistorische Untersuchungen zu nutzen, schlägt sich zwangsläufig auch in den Ergebnissen der archäologischen Erkundungen nieder, welche immer in engem Zusammenwirken mit einem Bauhistoriker ablaufen sollten. Wie wichtig eine größtmögliche, langfristige Vertrautheit mit der Umgebung und dem Charakter der archäologischen Stätten und dem Baubestand in jeder einzelnen Stadt ist, muß wohl nicht besonders betont werden.

Bemerkenswert ist ein Vergleich jener Beiträge, die sich den Befestigungen einzelner Städte unter Nutzung aller verfügbarer Methoden und Quellen widmen, mit solchen, die sich bemühen, ein Gesamtbild unter Heranziehung nur einiger davon zu schaffen. Gerade an den Unterschieden zwischen diesen Beiträgen ist am besten der Arbeitsumfang zu erkennen, den eine wirkliche Synthese zu jeder Befestigung mit sich bringt. Sofern ihr jedoch ausreichend Zeit und Mühe gewidmet wird, ist das Ergebnis in der Regel ein grundlegender Schritt vorwärts (v. a. Opava, Brno). Einzig ein Sammelband gestattet es auch, den unterschiedlichen Forschungsansatz mehrerer Archäologen an ein und demselben Standort und die Zusammenhänge ihrer Teilberichte zu beurteilen (Prager Altstadt). Ein großes Problem, von dem auch dieser Sammelband nicht ganz verschont geblieben ist, stellt die Glaubwürdigkeit und "Kontrollierbarkeit" der Schlüsse aufgrund der präsentierten Zeichnungs- und Fotoanlagen dar. Obgleich der vorgelegte Band in seiner graphischen Gestaltung lobenswert weitreichende Möglichkeiten bietet, wurden diese von den Autoren dennoch nicht immer genutzt, so daß bisweilen Zweifel bestehen bleiben, ob die vorgelegten Interpretationen tatsächlich beweiskräftig und die einzig möglichen sind (z. B. Trnava). Die Präsentation einer entsprechenden detaillierten Dokumentation, die heute darüber hinaus nicht selten durch die Ergebnisse natur- und umweltwissenschaftlicher Methoden begleitet wird, ist bekanntermaßen ertragreicher (v. a. Sabinov, Plzeň), wenngleich die Interpretationen unsicher bleiben.

In dem Sammelband, der vor allem auf den Ergebnissen archäologischer Untersuchungen basiert, wird besonders eindringlich die Frage aufgeworfen, ob es notwendig ist, eine so gründliche Dokumentation der Fundsituationen und der archäologischen Artefakte wie möglich zu präsentieren, und inwieweit die vorgelegte Datierung nicht nur auf Verweise auf frühere Publikationen oder sogar auf bloße Behauptungen, sondern vor allem auf inhaltsreiche und ausreichend untermauerte kontextuelle Begründungen zu stützen ist. Beim Vergleich aller publizierter Beiträge werden uns allem voran die sehr unterschiedlichen Vorstellungen der einzelnen Autoren und die Notwendigkeit einer Diskussion über bestimmte Regeln, für deren Einhaltung es dann in archäologischen Publikationen auch nicht am nötigen Raum mangeln sollte, bewußt.

Die von uns angedeuteten Fragen sollen jedoch keinesfalls den Wert des vorgelegten Bands in Frage stellen, welcher einen begrüßenswerten Beitrag zum Kennenlernen mittelalterlicher Stadtbefestigungen in Mitteleuropa darstellt, der eine Vielzahl neuer Erkenntnisse von nicht selten grundlegender Bedeutung enthält. Wie wir bereits betonten, ist ein Vorzug von Sammelbänden zu Konferenzen insbesondere die einzigartige Gelegenheit eines kritischen Gedankenaustauschs, selbstverständlich auch zu den Methoden und den Arten der Präsentation. Aus all diesen Gründen ist der Sammelband FUMA V. anerkennenswert und kann zum Studium allen empfohlen werden, die sich für die Problematik der mittelalterlichen Befestigungsarchitektur und der Stadtentwicklung interessieren.

Ve dnech 8. až 11. května 2006 proběhl v prostorách Arbeiterkammer Stadtgemeinde v Hainburgu a. d. Donau V. ročník odborného semináře FORUM URBES MEDII Aevi, který byl věnován problematice městských fortifikací vrcholně středověkých zeměpanských měst ve střední Evropě. Seminář uspořádala společnost Archaia Brno o. p. s. ve spolupráci s Stadtgemeinde Hainburg a. d. Donau.

Příspěvky přednesené na semináři

Vladislav Razím

K počátkům městských opevnění

Zdeněk Měřínský – Miroslav Plaček

Opevnění moravských středověkých měst, jejich počátky a další vývoj

Stefan Scholz

Základní historické podmínky vzniku vrcholně středověkého opevnění v Hainburgu nad Dunajem: sídelní, ústavní a sociální vývoj suburbia hradu Heimenburg a tvořícího se města od 11.–13. stol. v regionálním a středoevropském rámci

Elfriede Hannelore Huber

Der „Augustinerturm“ – ein Turm der mittelalterlichen Stadtmauer Wiens

Nikolaus Hofer

Sichtbare und unsichtbare Mauern – bauhistorische und archäologische Erkenntnisse zur Mittelalterlichen Stadtbefestigung von Krems an der Donau, Niederösterreich

Paul Mitchell

Hofburg Wien. Gozzoburg Krems. Funktion und Bedeutung von Stadtburgen

Ingeborg Gaisbauer

...„Um 1200“ oder: Zur Problematik unkritisch tradierter Schlüsselbegriffe, Fund- und Befundzuordnungen im Zusammenhang mit Wiens erster Stadtbefestigung

Károly Magyar

Buda – an Example for the Cohabitation of a Mediaeval City and a Castle

András Végh

From a Mediaeval Town to a Turkish Fortress – The Development of Fortifications of Buda from the Foundation till the End of the 16th Century

Peter Kováčik – Jozef Moravčík – Mikuláš Schön – Ján Zachar

Stredoveké opevnenie Žiliny

Martin Bóna – Michal Šimkovic – Peter Glos

Neskorostredoveké opevnenie mesta Sabinov

Ivan Staník

Stredoveké mestské opevnenie Trnavy

Zdeněk Měřínský

Opevnění města Jihlavy

Václav Kolařík a kol.

Vrcholně středověká fortifikace města Brna ve světle archeologických pramenů

Mario Schwarz

Opevnění v urbanistickém konceptu městských založení Přemysla Otakara II. (1252–1278) se zvláštním zřetelem na otázku stavebníků

Martin Tomášek

Vývoj a podoba opevnění středověkého královského města Čáslavi

Petr Juřina

Opevnění Starého Města pražského

Jarmila Čiháková

K opevnění pražské Malé Strany

Petr Starec

...Místo stavby: Pražské podhradí, Stavebník: neznámý (Příspěvek k vývoji fortifikace v pravobřežní sídelní aglomeraci)

Radek Široký – Ladislav Kaiser – Petr Kočár – Karel Nováček

Opevnění města Plzně ve středověku

Petr Kočár – Jaroslav Hlaváč – Petr Pokorný – Klára Kubečková

Environmentální výzkum vrcholně středověkého městského opevnění v Plzni, Pražské ulici

Jana Krejsová

Obléhání měst ve středověku